

Paludikultūru ieviešanas iespējas un šķēršļi Latvijā: likumdošanas aspekti

Ilze Ozola

Ezeru un purvu izpētes centrs

Decembris, 2018

Kopsavilkums

Pētījuma mērķis ir konstatēt galvenos šķēršļus un iespējas no tiesiskā ietvara viedokļa paludikultūru veiksmīgai ieviešanai Latvijā, kā arī sniegt ierosinājumus, kā varētu uzlabot pašreizējo likumdošanu. Paludikultūru audzēšana nozīmē izmantot mitras un pārmitras organiskās augsnes lauksaimniecībā vai mežsaimniecībā, audzējot augus, kas ir tolerantā pret šādiem augšanas apstākļiem. Iegūto ražu var izmantot kā biomasu, izejvielu vai lopbarību.

Latvijā ir četru veidu platības, kuras būtu piemērotas paludikultūru audzēšanai – lauksaimniecības un mežsaimniecības zemes ar organiskajām augsnēm, izstrādātie kūdras lauki un polderi. Latvijā ir 26 143 ha pamestu un aizaugušu lauksaimniecības zemju, kas ierīkotas uz organiskajām augsnēm (BIO4ECO, 2017), tāpat arī aptuveni 11 500 ha izstrādātu kūdras lauku un 50 000 ha polderu¹.

Pētījums liecina, ka pašreizējā tiesiskajā un politikajā regulējumā var atrast gan netiešu atbalstu, gan būtiskus ierobežojumus paludikultūru ieviešanai. Vairākas stratēģijas un plānošanas dokumenti uzsver nepieciešamību sabalansēt ekonomiskās intereses ar vides un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. Latvijas Nacionālās attīstības plānā kā galvenā prioritāte minēta nepieciešamība veicināt zemes un citu dabas resursu un bioloģiskās daudzveidības ilgtspējīgu izmantošanu ar videi draudzīgām tehnoloģijām. Latvijas Bioekonomikas stratēģija, Lauku Attīstības programma un Zemes izmantošanas plāns 2017 – 2020 arī uzsver nepieciešamību sabalansēt ekonomiskās intereses ar vides kvalitātes, bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un pilnveidošanu, radīt jaunas bioekonomikas nozares, aizvietot fosilos resursus ar bioresursiem, samazināt SEG emisijas bioekonomikas sektoros.

Biomasa audzēšana uz organiskajām augsnēm (paludikultūru ieviešana) ļauj iegūt dabisku izejmateriālu (piem., sfagnu sūnas un vilkvāļītes), saglabāt augsnē oglekli, tādējādi samazinot SEG emisijas. Paludikultūru audzēšana arī saglabā un veicina bioloģisko daudzveidību, jo paaugstināts ūdens līmenis rada piemērotus dzīves apstākļus daudzām sugām. Paludikultūru augi īslaicīgi var dzīvot arī ļoti augsta ūdens līmeņa apstākļos (plūdi), tāpēc paludikultūru lauku ierīkošana apvidos ar augstu plūdu risku palīdzētu ne tikai uztvert plūdu ūdeņus, bet arī tos attīrīt no barības vielām.

Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2030, nīdres kopā ar koksnes atkritumiem un, salmiem pieminētas kā vietējais, kurināmais, kurš būtu vairāk jāizmanto gan vietējās katlu mājās, gan reģionālajās biomasas koģenerācijas termoelektrocentrālēs. Prognozes liecina, ka Latvijā līdz 2030. gadam, atjaunojamo energoresursu īpatsvars sasniegs 50% un paludikultūru biomasu no nīdres, miežabrāļa, koksnes var palielināt biomasas īpatsvaru atjaunojamajos energoresursos.

Aptuveni 90% Latvijas teritorijas potenciāli pakļautas pārliedra mitruma riskam, kā rezultātā vairākās stratēģijās un MK noteikumos pieminēta nepieciešamība nosusināt zemes. Tā kā paludikultūru audzēšanai nepieciešami mitri apstākļi, šie dokumenti varētu kavēt paludikultūru ieviešanu un attīstību Latvijā. Piemēram, Lauku attīstības programma 2014–2020, Meža un saistīto nozaru attīstības pamatnostādnes 2015–2020 uzsvērtā nepieciešamība atjaunot meliorācijas sistēmas. Zinātnisko pētījumu rezultāti pierāda, ka kūdras/organisko augšņu nosusināšana palielina SEG emisijas un augsnes

---

¹ <http://www.zmni.lv/polderu-stacijas/>

degradāciju². Pat neliela nosusināšana veicina kūdras oksidēšanos³, tāpēc lai novērstu SEG emisijas organiskajās augsnēs, ir jāpaaugstina vai jāatjauno ūdens līmenis⁴.

Vienīgā augu kultūra, kas tiek uzskatīta par paludikultūru un par kuras audzēšanu var saņemt vienotos platību maksājumus, ir miežabrālis. Platību maksājumus var saņemt par īscirtmeta atvasāju platībām, ja tiek stādītas un audzētas viena vecuma īscirtmeta atvasāju sugas: apse (*Populus* spp.), kārkls (*Salix* spp.) un baltalksnis (*Alnus incana*). Tiek atbalstīta arī ogu audzēšana, taču lielākā daļa ogu audzēšanas platības Latvijā tiek susinātas, tāpēc tās netiek pieskaitītas paludikultūrām. Lai gūtu labumu no tiešajiem maksājumiem, lauksaimniekam ir jā rūpējas par meliorācijas sistēmām un par to, lai lauksaimniecības zeme, kas tiek pieteikta platību maksājumiem, nebūtu aizaugusi ar kokiem, latvāņiem un vilkvālītēm. Lauksaimnieks var saņemt atbalstu par augstā purva platību vai izstrādāta purva platību, ja tajā tiek audzēti augļukoki un ogulāji, jo tā tiek uzskatīta par videi draudzīgu metodi.

Nevienā no pētījumā apskatītajiem dokumentiem nav aprakstīta atšķirīga (no minerālaugsnēm) organisko augšņu apsaimniekošana. Organisko augšņu susināšana būtiski palielina SEG emisijas lauksaimniecības sektorā, tāpēc tās vajadzētu apsaimniekot savādāk nekā minerālaugsnes.

---

² Joosten, H. (2010). The Global Peatland CO2 Picture: Peatland Status and Drainage and Related Emissions in All Countries of the World; Greifswald University: Greifswald, Germany.

³ Kechavarzi, C., Dawson, Q., Bartlett, M. & Leeds-Harrison, P.B. (2010). The role of soil moisture, temperature and nutrient amendment on CO2 efflux from agricultural peat soil microcosms. *Geoderma*, 154(3–4), 203–210.

⁴ https://pub.epsilon.slu.se/14284/1/norberg_l_170427.pdf

Saturs

Kopsavilkums	2
Saturs	4
1. Ievads.....	6
1. Ar paludikultūrām saistītās nacionālās stratēģijas un attīstības plānošanas dokumenti	8
2.1. Latvijas Bioekonomikas stratēģija	9
2.2. Informatīvais ziņojums “Latvijas zemes apsaimniekošanas politika”	9
2.3. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija.....	10
2.4. Nacionālās attīstības plāns (NAP 2020)	10
2.5. Meža un saistīto nozaru attīstības vadlīnijas (2015–2020).....	10
2.6. Vides politikas pamatnostādnes (2014–2020)	11
2.7. Enerģētikas attīstības pamatnostādnes (2016–2020)	12
2.8. Lauku attīstības programma (2014–2020)	12
3. Nacionālā likumdošana saistīta ar paludikultūrām	13
3.1. Meliorācijas likums	13
3.2. Derīgo izrakteņu ieguves kārtība	14
3.3. Zemes pārvaldības likums.....	15
3.4. Ietekmes uz vidi novērtējums.....	16
4. Lauksaimniecības politika	17
4.1. KLP 1. pīlārs – tiešie maksājumi lauksaimniekiem	18
4.1.1. Vienotie platībmaksājumi	18
4.1.2. Zaļināšana.....	21
4.1.3. Savstarpējās atbilstības prasības	22
4.1.4. Brīvprātīgs saistītais atbalsts	23
4.2. KLP 2. pīlārs – lauku attīstības politika.....	24
4.2.1. Videi draudzīgu metožu pielietošana lauksaimniecībā	25
4.2.2. Ieguldījumi materiālajos aktīvos	25
4.2.3. Ieguldījumi meža platību paplašināšanā un mežu dzīvotspējas uzlabošanā	27
Secinājumi un ieteikumi.....	29

Pielikums – Interviju saraksts.....30

1. Ievads

Paludikultūras ('palus' – latīņu valodā nozīmē purvs) ir produktīva mitru kūdrāju izmantošana un kūdras saglabāšana vienlaikus. Paludikultūras ietver gan tādas tradicionālas aktivitātes kā niedru pļaušana jumtu segumiem un pakaišiem, gan arī jaunus izmantošanas veidus – biomasas no mitriem kūdrājiem izmantošanu kā biokurināmo. Daudzos gadījumos turpinās kūdras uzkrāšanās – virszemes biomasas tiek nopļauta, bet atmirstot sakņu daļām, veidojas kūdra⁵.

Latvijas teritorija ir 64 573 km² liela un iedzīvotāju skaits sasniedz gandrīz 2 miljonus, no kuriem 22,2% dzīvo lauku apvidos. Pēc Valsts Zemes Dienesta datiem 36,5% jeb 2 352 614 ha no Latvijas teritorijas ir lauksaimniecības zemes un vairāk kā 54% klāj meži. Aptuveni 177 000 ha no lauksaimniecības zemēm ir pamestas un 79 000 ha no tām ir aizaugušas.

Atbilstoši vēsturisko augšņu karšu informācijai un aktuālajai 2016. gada informācijai par lauksaimniecībā izmantojamās zemes (LIZ) platībām, Latvijā ir 148,1 tūkst. ha (7,7% no izmantotās LIZ) hidromorfo augšņu (nacionālā klasifikācija), kas atbilst starptautiskajai organisko augšņu klasifikācijai. Kopumā Latvijas organisko augšņu platībā ietverama arī daļa no pushidromorfajām augsnēm (nacionālā klasifikācija), bet šobrīd nav pieejama aktuāla informācija par šo platību apjomu. Salīdzinoši liela daļa no hirdomorfajām augsnēm 20 128 ha jeb 12,2% ir pamestas un daļēji vai pilnībā aizaugušas ar krūmiem. Vēl 6307 ha jeb 3,8% ir aizaugušas ar neproduktīvām koku sugām. Lauksaimniecības izlaides vērtība (graudaugiem, eļļaugiem, pākšaugiem, lopbarības kultūrām, pienam, liellopu produkcijai) no hidromorfajām augsnēm ir 36 miljoni eiro. Kopējā lauksaimniecības izlaides vērtība valstī ir 996 miljoni eiro⁶.

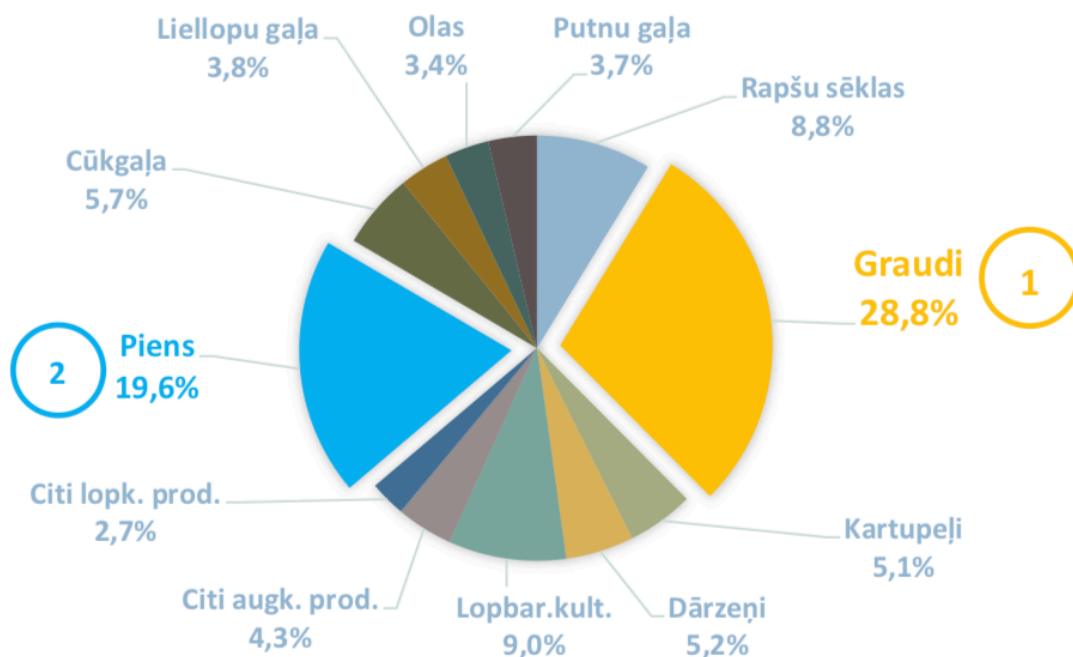
Latvijas lauksaimniecību raksturo (1.att.):

- lielākoties lielas saimniecības: vidēji 23 ha lielas, kas ir vairāk nekā vidēji ES – 16,1 ha;
- gados vecāki lauksaimnieki: tikai 5 % Latvijas lauksaimnieku ir vecumā zem 35 (ES-28: 6%) un 30% ir vecumā virs 64 (ES28:31,1%)
- nozīmīgs ieguldījums ekonomikā: primārā nozare (lauksaimniecība, mežsaimniecība un zvejniecība) veido 3,2% no valsts ekonomikas (kopējā bruto pievienotā vērtība) un lauksaimniecība – 7,7% no kopējās nodarbinātības. Tas ir augstāks par Eiropas vidējo rādītāju gan ekonomikas ziņā (1,5% ES-28), gan nodarbinātības ziņā (4,3% ES-28 dalībvalstīs).

---

⁵ http://www.succow-stiftung.de/tl_files/pdfs_downloads/Buecher%20und%20Broschueren/Bochure%20Paludiculture.pdf

⁶ The study "Assessment of the contribution of organic soils in agriculture - multifactor impact assessment of effective land-use solutions in Latvia" ("Organisko augšņu devuma novērtējums Latvijas lauksaimniecībā – daudzfaktoru ietekmes izvērtējums efektīvas zemes izmantošanas risinājumu piedāvājumā") Interreg project "BIO4ECO", Latvia University of Life Sciences and Technologies, 2017 (in Latvian)

1.attēls. Lauksaimniecības preču galaprodukcijas struktūra 2016. gadā (bāzes cenās) ⁷

Avots: AREI (LEK)

Lauksaimniecība un mežsaimniecība joprojām ir galvenais nodarbinātības avots lauku apvidos, lai gan kopš 2007. gada lauksaimniecībā nodarbināto skaits (174 000) ir samazinājies par 20%⁸.

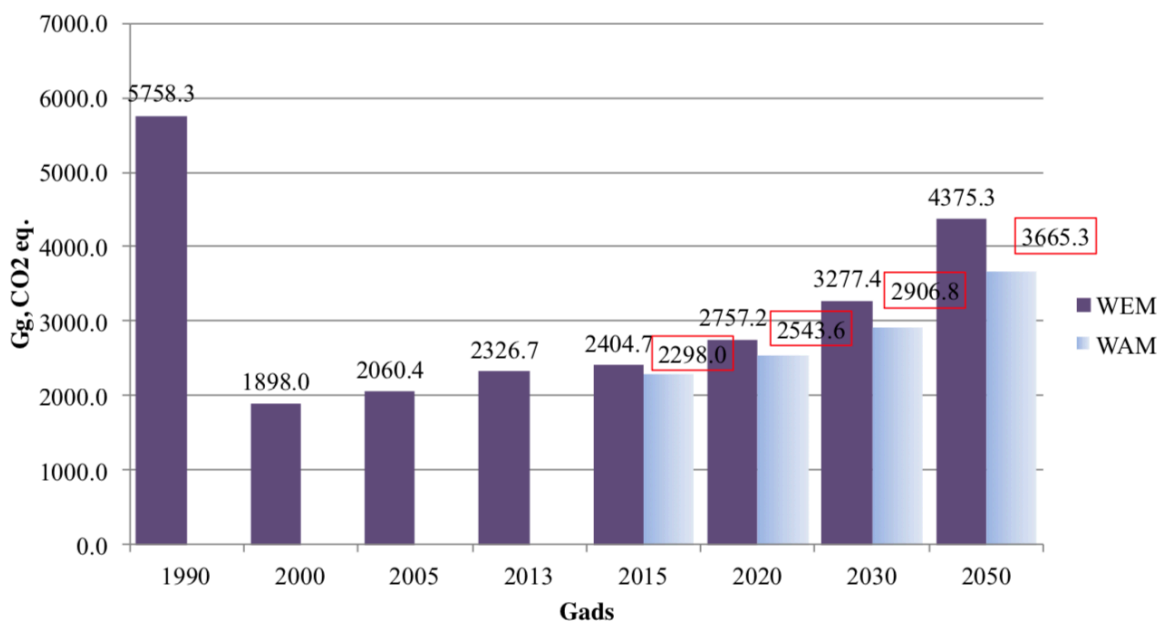
Energētika, ieskaitot transporta nozari, ir vislielākais SEG emisiju avots un rada 68% no kopējām emisijām. Lauksaimniecība ir otrs svarīgākais SEG emisiju avots (2. attēls), jo sastāda 20% no Latvijas emisijām kopumā⁹. Kopējās prognozētās SEG emisijas no lauksaimniecības sektora periodā līdz 2020. gadam palielinās. Galvenais iemesls tam ir prognozēto lauksaimniecības ražošanas attīstības rādītāju – dzīvnieku skaita, kultūraugu kopražas, izmantojamā slāpekļa minerālmēslojuma, lauksaimniecības sējumu platības – palielināšanās. Vēl viens iemesls ir neizmantoto lauksaimniecības zemju atgriešana aprītē¹⁰.

⁷ [Zemkopības ministrija](#)

⁸ https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/rural-development-2014-2020/country-files/lv/factsheet_en.pdf

⁹ https://www.meteo.lv/fs/CKFinderJava/userfiles/files/Vide/Klimats/Majas_lapai_LVGMC_2018_seginvkopsavil_kums_24052018.pdf

¹⁰ https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/Lauksaimniecibas_proгноzes_2050_gads.pdf

2. attēls. Kopējās SEG emisijas no lauksaimniecības nozares, CO₂ ekv., gG (WEM – ar esošajiem pasākumiem, WAM – ar papildus pasākumiem)

Neraugoties uz dažām pozitīvām pazīmēm, vairāki faktori kavē lauksaimniecības nozares izaugsmi. Proti, darba ņēmēju zemā profesionālā kvalifikācija lauksaimniecībā un mežsaimniecībā, novatorisku risinājumu nepietiekama izmantošana, liela daļa daļēji naturālo saimniecību un zema uzņēmumu un saimniecību konkurētspēja. Turklāt riska pārvaldības sistēmas nav attīstītas, un trūkst sadarbības starp saimniecībām, uzņēmumiem un pētniecības iestādēm.

Lielākajai daļai lauksaimnieku ir ierobežoti finanšu resursi, ar kuriem modernizēt savas saimniecības. 2013. gadā valstī bija liels daļēji naturālo saimniecību īpatsvars (56,5% jeb ~ 46 000 lauku saimniecību), kur galvenais ienākumu avots ir tiešie maksājumi saskaņā ar KLP (CAP) 1. pīlāru (59% no ienākumiem).

1. Ar paludikultūrām saistītās nacionālās stratēģijas un attīstības plānošanas dokumenti

Šajā nodaļā apskatīti sekojošas stratēģijas un plānošanas dokumenti:

- 1) Latvijas Bioekonomikas stratēģija;
- 2) Informatīvais ziņojums "Latvijas zemes apsaimniekošanas politika";
- 3) Latvijas zemes apsaimniekošanas politika;
- 4) Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija (līdz 2030);
- 5) Nacionālās attīstības plāns (NAP 2020; 2014–2020);
- 6) Meža un saistīto nozaru attīstības vadlīnijas (2015–2020);
- 7) Vides politikas pamatnostādnes (2014–2020);
- 8) Enerģētikas attīstības pamatnostādnes (2016–2020);
- 9) Lauku attīstības programma (2014–2020).

2.1. Latvijas Bioekonomikas stratēģija

Latvijas bioekonomikas stratēģijā¹¹ uzsvērts, ka ir nepieciešams sabalansēt ekonomiskās intereses ar vides kvalitātes, bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un pilnveidošanu, radīt jaunas bioekonomikas nozares, aizvietot fosilos resursus ar bioresursiem, samazināt SEG emisijas bioekonomikas sektoros.

Biomasa audzēšana uz organiskām augsnēm (paludikultūru ieviešana) ļauj iegūt jaunas dabiskas izcelsmes izejvielas (piem., sfagnu sūnas un vilkvāļītes), saglabāt oglekli augsnē, tādejādi samazinot SEG emisijas. Paludikultūru audzēšana saglabā un uzlabo bioloģisko daudzveidību, jo paaugstinot ūdens līmeni nosusinātās organiskajās augsnēs, veidojas labvēlīgi dzīvošanas apstākļi daudzām sugām, kas līdz tam šajās teritorijās nav dzīvojušas.

2.2. Informatīvais ziņojums "Latvijas zemes apsaimniekošanas politika"

Zemes apsaimniekošanas politikas dokuments ir izstrādes stadijā. Tālāk apskatīts "Informatīvā ziņojuma Latvijas zemes apsaimniekošanas politika"¹² (turpmāk Zemes politika) saturs. Zemes politikas izstrādes mērķis ir veicināt neizmantoto zemju novirzīšanu produktīvai, ekonomiski izdevīgai un ilgtspējīgai izmantošanai, sekmējot uz zinātni balstītu vietējo resursu taupīgu izmantošanu, radot jaunus, tirgū pieprasītus konkurētspējīgus produktus, vienlaikus dodot pozitīvu ieguldījumu Latvijas SEG emisiju samazināšanas saistību izpildē un arī turpmāk nodrošinot Latvijas kā "zaļas" valsts tēla saglabāšanu. Ņemot vērā šo mērķi, organiskajām augsnēm ir jāpaliek mitrām.

Viens no zemes politikas uzdevumiem, kas var ietekmēt paludikultūru attīstību, ir *"stimulēt rīcību zemi izmantot tādiem mērķiem, kuriem tā savas (augšnes) kvalitātes un novietojuma dēļ vislabāk ir piemērota"*. **Paludikultūru audzēšana ir labākā izvēle teritorijām ar organisko augsni un iespēju paaugstināt ūdens līmeni, jo šādā veidā tiktu samazinātas SEG emisiju izplūdes.**

Cits zemes politikas uzdevums: *"Zemes intensīvāku izmantošanu īsteno, saglabājot esošās ekosistēmas, kā arī veicot ieguldījumus zemes kvalitātes uzlabošanā – sakārtojot meliorācijas sistēmas, palielinot organisko vielu daudzumu augsnē un novēršot augsnes paskābināšanos."* **Organisko augšņu intensīva nosusināšana var izraisīt ne tikai esošo ekosistēmu stāvokļa pasliktināšanos vai izzušanu, bet arī augsnē esošā oglekļa atbrīvošanu.**

Vēl vienā šīs politikas uzdevumā minēts, ka ir nepieciešams izveidot motivējošus instrumentus (*piesaistot privāto finansējumu un piemērojot nodokļu atlaides proporcionāli ziedotā dabas kapitāla vērtībai*), kas veicinātu zemes īpašnieku ieinteresētību par īpašumu izmantošanu ekoloģisko funkciju īstenošanai vai novēlēšanu dabas aizsardzībai. Šī uzdevuma īstenošanai būtu svarīgi zemes īpašniekus informēt, ka sausāks ne vienmēr nozīmē labāks, īpaši, ja viņu īpašumā ir organiskās augsnes. Zemes īpašnieks var iegūt vairāk, ja organiskās augsnes tiek atstātas mitras.

Paludikultūras ir vēl svarīgākas, ja apskatām vēl kādu šīs politikas uzdevumu: *"Zemes izmantošanā tiek ievēroti klimata pārmaiņu pielāgošanās aspekti. Teritorijas attīstības plānošanā un zemes izmantošanā ņem vērā risku ietekmi, ko rada klimata pārmaiņas, piemēram, plūdu riskus, krasta erozijas riskus."*

¹¹ Latvian Bioeconomy Strategy 2030 http://www.llu.lv/sites/default/files/2018-07/Latvian-Bioeconomy-Strategy-Summary-WEB_0.pdf

¹² http://www.varam.gov.lv/lat/likumdosana/normativo_aktu_projekti/publiskas_parvaldes_joma/?doc=26270

Pilsētu attīstībā paaugstina spēju pielāgoties klimata pārmaiņām, tai skaitā paredzot pieejamas zaļās teritorijas rekreācijai, kā arī lietus ūdeņu un gruntsūdeņu novadīšanai.”

Paludikultūru augi īslaicīgi var dzīvot arī ļoti paaugstināta ūdens līmeņa apstākļos (plūdus), tāpēc paludikultūru lauku izveidošana applūstošajās teritorijās, ļautu ne tikai uztvert plūdu ūdeņus, bet tos arī attīrīt no barības vielām.

2.3. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija

Stratēģijas¹³ mērķis ir iezīmēt valsts attīstības vadlīnijas un telpisko perspektīvu laika periodam līdz 2030. gadam. **Stratēģijā uzsvērtā nepieciešamība centralizētās siltumenerģijas ražošanā izmantot vietējos resursus, tostarp niedres, kas ir viens no paludikultūru augiem:** “Turpmāk, renovējot esošās un ceļot jaunas katlu mājas un koģenerācijas stacijas, siltumenerģijas ražošanā noteikti jāizmanto vietējie energoresursi – koksne, salmi, niedres un, pielietojot videi draudzīgas iegūšanas metodes, arī kūdra.” (43.lpp). “ Vietējās katlu mājās iespējama arī salmu, niedru un kūdras izmantošana siltumapgādes vajadzībām. Kūdras īpatsvaru enerģijas gala patēriņā var palielināt ar nosacījumu, ka tās ieguvē tiek izmantotas metānu neizdalošas labākās pieejamās kūdras ieguves tehnoloģijas. AER sektora attīstības sekmēšanai būtiski jāpalielina reģionālās biomasas koģenerācijas (koksnes atlikumi, salmi un niedres) termoelektrocentrāļu izmantošana – tās kā augstas efektivitātes pilotprojektus var izvietot valsts mazajās un vidēji lielajās pilsētās.” (47.lpp.)

2.4. Nacionālās attīstības plāns (NAP 2020)

Viens no NAP 2020¹⁴ stratēģiskajiem mērķiem ir "Ilgtspējīga dabas un kultūras kapitāla apsaimniekošana", un viens no tā uzdevumiem ir veicināt ilgtspējīgu zemes un citu dabas resursu, kā arī bioloģiskās daudzveidības ilgtspējīgu izmantošanu, izmantojot videi draudzīgas tehnoloģijas. **NAP 2020 ietekme uz paludikultūrām (un otrādi) ir līdzīga kā Bioekonomikas Stratēģijai un Zemes apsaimniekošanas politikai.**

Kopējais budžets visiem uzdevumiem saskaņā ar šo stratēģisko mērķi ir 726 miljoni eiro. Atbildīgās institūcijas ir Zemkopības ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Ekonomikas ministrija, kā arī pašvaldības. Indikatīvie finansējuma avoti ir Kohēzijas politikas, Kopējā lauksaimniecības politikas un Kopējās zivsaimniecības politikas fondi, kā arī valsts budžets.

Kā sasniedzamais rezultatīvais rādītājs – 2020. gadā apsaimniekoto lauksaimniecības zemju īpatsvars ir 95%, un mezsaimniecību (meža platība kopējā valsts teritorijā) īpatsvars ir 52,7%.

2.5. Meža un saistīto nozaru attīstības vadlīnijas (2015–2020)

Vadlīnijas¹⁵ paredz atbalstīt un īstenot meža vērtības palielināšanas pasākumus (jaunaudžu kopšana, neproduktīvu mežaudžu nomaiņa, meža atjaunošana ar Latvijā iegūtu augstvērtīgu meža reproduktīvo materiālu, meža infrastruktūras izveide un uzturēšana) un nodrošināt meža apsaimniekošanas CO₂ piesaistes mērķa izpildi, u.c., lai samazinātu klimata pārmaiņas un CO₂ piesaistes palielināšanu.

¹³ http://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/images-legacy/LV2030/LIAS_2030_en.pdf

¹⁴ http://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/images-legacy/NAP2020%20dokumenti/NDP2020_English_Final.pdf

¹⁵ https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/ZM/mezhi/meza%20pamatnostadnes/Pamatnostadnes_2015_2020.pdf

Vadlīnijās arī skaidrota meliorācijas sistēmu atjaunošanas nepieciešamība:

- Vairāk nekā 0,5 miljonu ha meža zemēs meliorācijas sistēmas ir novecojušas un nekoptas. Saskaņā ar VMD sniegto informāciju, pārmērīga mitruma rezultātā bojāgājušo mežaudžu kopējā platība kopš 1991. gada sastāda 5800 ha. Ik gadus valstī nefunkcionējošu meliorācijas sistēmu rezultātā tiek zaudēti vidēji 240 ha mežaudžu.
- Ievērojot risku, ko varētu radīt nokrišņu daudzuma pieaugums klimata izmaiņu rezultātā Baltijas jūras reģionā, kā arī to, ka nepietiekama augsnes mitruma regulēšana veicina meliorēto meža augšņu degradāciju un samazina mežaudžu koksnes pieaugumu, nepieciešams veikt meliorācijas sistēmu atjaunošanu, ņemot vērā ekonomiskos ieguvumus, vienlaikus ievērojot vides prasības.
- Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju īpaši aizsargājamo sugu un biotopu saglabāšanai nelielos apjomos paredzama meliorācijas sistēmu likvidēšana, ja tas nerada apdraudējumu pieguļošiem mežiem un īpašumiem. Veicot meliorācijas sistēmu renovāciju un rekonstrukciju meža zemēs, palielinās koksnes pieaugums un mežaudzes spēj piesaistīt vairāk CO₂.

Izstrādājot MSNP 2020 projektu, esošās situācijas izvērtējums parādīja, ka Latvijas mežos līdz 2020. gadam meliorācijas sistēmas jāatjauno 280 000 ha platībā, t.sk. valsts mežos 220 000 ha, privātajos mežos – 60 tūkstošu ha platībā. Šo ilgtermiņa investīciju kopējās izmaksas sastāda apmēram 50 miljonus eiro. Meliorācijas sistēmu atjaunošana ir investīciju ietilpīgs ilgtermiņa ieguldījums meža vērtību saglabāšanā un palielināšanā, tāpēc MSNP 2020 paredz atbalstīt meliorācijas sistēmu renovāciju valsts, pašvaldību un privātajos mežos LAP 2020 atbalsta ietvaros. Pieejamais finansējums dod iespēju atjaunot meža meliorācijas sistēmas apmēram 100 000 ha platībā, atjaunojot vai pārbūvējot meža meliorācijas grāvjus 4600 km garumā. Papildus koksnes ieguvums, ievērtējot pašreizējo mežaudžu stāvokli, turpmākajos 50 gados sastādīs apmēram 40–45 miljonus m³. Katru konkrētā meliorācijas projekta pieteikumu vērtē Lauku atbalsta dienests atbilstoši MK 2014. gada 30. septembra noteikumu Nr.600 „Kārtība, kādā piešķir valsts un Eiropas Savienības atbalstu atklātu projektu konkursu veidā pasākumam ieguldījumi materiālajos aktīvos” prasībām.

Organiskās augsnes tuvu labi nosusinātiem mežiem arī tiks ietekmētas un tajās var būt grūti pacelt ūdens līmeni, tāpēc ieviest paludikultūras var būt grūti vai pat neiespējami augsto ierīkošanas izmaksu dēļ.

2.6. Vides politikas pamatnostādnes (2014–2020)

Viens no Vides politikas pamatnostādņu¹⁶ uzdevumiem paredz 2020. gadā sagatavot augšņu kartes atbilstoši pasaules augšņu klasifikācijai. Atbilstoši pamatnostādnēm tiks nokartētas 90% lauksaimniecības zemju. Tāpat ir plānots, ka līdz 2020. gadam tiks veikti 80% nepieciešamo pētījumu par augsnes kvalitāti, eroziju un dažādiem augsni ietekmējošiem faktoriem.

Uzdevuma “Vides monitorings” mērķis ir uzlabot zemes monitoringa īstenošanu. Tā rezultātā līdz 2017. gadam tika iegūta informācija par aizaugušajām zemēm Latvijā. Tika secināts, ka aptuveni 88 000 ha no lauksaimniecības zemēm ir aizaugušas un vairāk nekā 27 000 ha ir pamestas.

¹⁶ <http://www.varam.gov.lv/lat/pol/ppd/vide/?doc=17913>

Uzlabotas augšņu kartes un atjaunota informācija par organiskajām augsnēm ir svarīga, lai izvēlētos labākās iespējamās vietas paludikultūru lauku izveidošanai un lai novērtētu paludikultūru potenciālu Latvijā.

2.7. Enerģētikas attīstības pamatnostādnes (2016–2020)

Lai nodrošinātu sabalansētu, ekonomiskajām un sociālajām interesēm atbilstošu enerģētikas politiku, "Stratēģijas 2030" galvenais mērķis ir konkurētspējīga ekonomika, veidojot sabalansētu, efektīvu, uz tirgus principiem balstītu enerģētikas politiku, kas nodrošina Latvijas ekonomikas tālāko attīstību, tās konkurētspēju reģionā un pasaulē, kā arī sabiedrības labklājību. Īstenojot stratēģijā noteiktos enerģētikas politikas attīstības pasākumus, prognozes liecina par pakāpenisku, izmaksu ziņā efektīvu un videi draudzīgu vietējo energoresursu izmantošanas izaugsmi, veicinot ne vien klimata SEG mērķu sasniegšanu, bet arī Latvijas ekonomikas izaugsmi.

Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/28/EK¹⁷ (RED) par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu nosaka, ka no AER saražotās enerģijas īpatsvaram bruto galapatēriņā 2020. gadā ir jābūt 40%. Latvija pakāpeniski tuvojas uzstādītajam mērķim, jo jau 2016. gadā AER īpatsvars bija 37,2%.

"Latvija 2030" paredz, ka 2030. gadā atjaunojamo resursu patēriņa īpatsvars sasniegs 50%. Galvenie AER veidi Latvijā ir kurināmā koksne un hidroresursi, kas 2013. gadā aizņēma 34,2% no kopējā energoresursu patēriņa. Mazākā mērā tiek izmantota vēja enerģija, biogāze, biodeģviela, salmi un cita biomasa. Saules enerģija tiek izmantota tikai ļoti nelielos apjomos. **Lai palielinātu biomasas īpatsvaru enerģētikā un saglabātu koksnes produktu eksportu, paludikultūru biomasa varētu kļūt par nākotnes avotu enerģētikā.**

2.8. Lauku attīstības programma (2014–2020)

Lauku attīstības programmu Eiropas Komisija apstiprināja 2015. gadā un pēdējo reizi papildināta 2018. gadā¹⁸. Tajā ir ieskicētas Latvijas prioritātes valsts naudas izmantošanai aptuveni 1,5 miljardu eiro apmērā, kas ir pieejami no 2014. līdz 2020. gadam (gandrīz 1,08 miljardi eiro no ES budžeta un gandrīz 500 miljoni eiro no valsts finansējuma).

4 svarīgākie LAP pasākumi budžeta izteiksmē (kopējais publiskais finansējums) ir šādi:

- Vairāk nekā 535 milj. eiro piešķirti 4. pasākumam: ieguldījumi fiziskajos aktīvos.
- Vairāk nekā 265 milj. eiro piešķirti 13. pasākumam: Platības ar dabas ierobežojumiem.
- Vairāk nekā 150 milj. eiro piešķirti 11. pasākumam: Bioloģiskā lauksaimniecība.
- Vairāk nekā 125 milj. eiro piešķirti to 7. pasākumam: Pamatpakalpojumi un ciematu atjaunošana lauku apvidos.

¹⁷ Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC

¹⁸ https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/01/33/82/Programma.pdf

Trīs LAP prioritātes, kuras var ietekmēt paludikultūras:

- 1. prioritāte – zināšanu pārnese un inovācija lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un lauku apvidos. Programmas mērķis ir paaugstināt lauksaimnieku un lauksaimniecības/mežsaimniecības uzņēmēju profesionālo kvalifikāciju un prasmes, ieguldot aptuveni 1,6% no LAP finansējuma. Mērķis ir palielināt lauksaimnieku zināšanas par efektīvām ražošanas, vides un klimatam nekaitīgām resursu pārvaldības metodēm un radīt sadarbības iespējas starp lauksaimniekiem un pētniekiem. **Šo programmu varētu papildināt ar finansējumu konsultācijām par organisko augšņu, tostarp paludikultūru apsaimniekošanu.**
- 2. prioritāte – ar lauksaimniecību un mežsaimniecību saistīto ekosistēmu atjaunošana, saglabāšana un uzlabošana. **Saskaņā ar šo prioritāti meži un saimniecības jāpārvalda videi labvēlīgākā veidā.**
- 3. prioritāte nosaka “Veicināt resursu efektīvu izmantošanu un atbalstīt pret klimata pārmaiņām noturīgu ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni lauksaimniecības, pārtikas un mežsaimniecības nozarē”. Tās ietvaros Latvija ir izvēlējusies palielināt enerģijas izmantošanas efektivitāti lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē, samazināt siltumnīcefekta gāzu un amonjaka emisijas lauksaimniecībā, kā arī veicināt oglekļa uzglabāšanu un piesaisti mežsaimniecībā un šai prioritātei tiks paredzēti šādi atbalsta pasākumi un apakšpasākumi: 8.1. “Meža ieaudzēšana, papildinot daļēji aizaugušās lauksaimniecības zemes, un to kopšana”, 8.5. “Ieguldījumi, lai uzlabotu meža ekosistēmu ilgtspēju un ekoloģisko vērtību”, kā arī atsevišķas darbības, kuru mērķis ir palielināt energoefektivitāti un samazināt SEG un amonjaka emisijas saskaņā ar atbalsta pasākumu M04. **Uz 10% lauksaimniecības zemes tiks attiecināts līgums par SEG un NH3 samazināšanu.** Saskaņā ar šo prioritāti tiks atbalstīta atjaunojamo energoresursu ražošana no atkritumiem un blakusproduktiem. Tiks pārbūvētas un rekonstruētas novecojušās kanalizācijas sistēmas.

3. Nacionālā likumdošana saistīta ar paludikultūrām

3.1. Meliorācijas likums

Ņemot vērā Latvijas teritorijai raksturīgos ģeoloģiskos un klimatiskos apstākļus, aptuveni 90% zemju cieš no pārlieka mitruma. Latvijas ģeoloģiskā īpatnība nosaka, ka plašas teritorijas klāj smilšmāla/mālsmilts nogulumi, kuri ir ūdeni vāji, līdz necaurļaidīgi, kas nozīmē, ka nokrišņu gadījumā vai arī gruntsūdeņu atslodzes rezultātā, relatīvi līdzenā reljefā uzkrājas liekais ūdens, radot pārmitrus apstākļus vietās, kas nav purvi un mitrzemes. Tāpēc, lai sekmētu zemju efektīvu izmantošanu, Latvijā 19. gadsimta otrajā pusē sāka meliorācijas sistēmu būvniecība. Latvijas teritorijā 1,49 milj. ha lauksaimniecībā izmantojamās zemēs ir izbūvētas meliorācijas sistēmas, tai skaitā applūstošo zemju mitruma režīma regulēšanai izbūvēti 53 polderi ar kopplatību 50 000 ha.

Meliorācijas likuma mērķis ir nodrošināt tādu meliorācijas sistēmu pārvaldības mehānismu, kas veicina dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu un izmantošanu, nodrošina iedzīvotāju drošībai un labklājībai, infrastruktūras attīstībai nepieciešamo ūdens režīmu, kā arī racionālu meliorācijas sistēmu būvniecību, ekspluatāciju, uzturēšanu un pārvaldību. Zemes īpašniekam vai tiesiskajam valdītājam ir tiesības veikt zemes meliorāciju, ievērojot normatīvajos aktos par meliorācijas sistēmas būvniecību noteiktās prasības, un pienākums ekspluatēt un uzturēt meliorācijas sistēmu atbilstoši attiecīgu normatīvo aktu prasībām. Valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Zemkopības ministrijas nekustamie īpašumi" izdod tehniskos noteikumus šādām darbībām meliorētajās zemēs un

eksploatācijas aizsargjoslās ap meliorācijas būvēm un ierīcēm, tajā skaitā kokaugu stādījumu ieaudzēšanai lauksaimniecībā izmantojamā meliorētajā zemē.

Būvju un inženiertīklu būvniecība, pārbūve vai atjaunošana meliorētās zemes robežās vai ārpus tām, vai eksploatācijas aizsargjoslās ap meliorācijas būvēm un ierīcēm **nedrīkst pasliktināt zemes ūdens režīmu un meliorācijas sistēmas darbību**. Zemes īpašniekam vai tiesiskajam valdītājam ir tiesības veikt zemes meliorāciju, ievērojot normatīvajos aktos par meliorācijas sistēmas būvniecību noteiktās prasības, un pienākums ekspluatēt un uzturēt meliorācijas sistēmu atbilstoši attiecīgu normatīvo aktu prasībām.

Meliorācijas sistēmas atkarībā no to iedarbības uz zemes ūdens režīmu iedala šādi:

- 1) nosusināšanas sistēma — specializētu būvju kopums zemes nosusināšanai;
- 2) apūdeņošanas sistēma — specializētu būvju un ierīču kopums zemes apūdeņošanai;
- 3) divpusējās darbības meliorācijas sistēma — nosusināšanas sistēma, kas izmantojama arī zemes apūdeņošanai.

Polderi

Polderis ir meliorācijas sistēma, kas veidota, lai aizsargātu teritoriju no applūšanas pavasara palu vai plūdu laikā. Latvijā 2010. gadā bija 48 polderi ar kopējo platību 50 000 ha. **Polderi var kļūt par paludikultūru audzēšanas vietām, jo tajos ir paaugstināts ūdens līmenis, ir iespēja to regulēt un bieži vien tajos jau notiek lauksaimnieciskā darbība.**

Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 224-15 "Meliorācijas sistēmas un hidrotehniskās būves" nosaka, ka teritoriju applūšanas vai pārmitrināšanās cēloņi, raksturs un ilgums, teritorijas izmantošanas mērķi un ekonomiskā efektivitāte nosaka projektējamās inženieraizsardzības pasākumus - ūdensteces regulēšana, teritorijas kolmatāža, nosusināšana vai poldera ierīkošana.

Atkarībā no hidroloģiskā režīma polderus iedala:

- ziemas (nepārplūstošie) polderi, kuru platības pilnīgi norobežo ar aizsargdambjiem no pavasara palu aplēses ūdens līmeņiem. Par aplēses ūdens līmeni pieņem maksimālo pavasara palu ar 1% pārsniegšanas varbūtību ūdens līmeni ūdenstecē vai ūdenstilpē, vai ilggadīgā periodā novēroto augstāko jūras uzplūdu ūdens līmeni;
- vasaras (pārplūstošie) polderi, kuru platības norobežo ar aizsargdambjiem no vasaras–rudens plūdu aplēses ūdens līmeņiem. Par aplēses ūdens līmeni pieņem maksimālo vasaras–rudens plūdu ūdens līmeni ar 5% pārsniegšanas varbūtību, ja poldera platības izmanto vasarāju, dārzu, tehnisko vai lopbarības kultūruaugu audzēšanai, un ar 10% pārsniegšanas varbūtību, ja platības izmanto pļavām un ganībām. Pavasara palos tiek pieļauta platību applūšana.

3.2. Derīgo izrakteņu ieguves kārtība

Paludikultūru audzēšanai Latvijā var izmantot četru veidu platības: organiskās augsnes lauksaimniecības zemes, organiskās augsnes mežu zemēs, polderi un izstrādātās kūdras ieguves vietas,

jo tajās bieži vien jau ir pieejama infrastruktūra (piemēram, ceļi), tās ir tālu no apdzīvotām vietām, kas ļauj paaugstināt ūdens līmeni, nepaaugstinot to privātmāju apkārtnē.

Likums "Par zemes dzīlēm" un MK noteikumi Nr.570 "Derīgo izrakteņu ieguves kārtība"¹⁹ nosaka, ka derīgo izrakteņu ieguvējam pēc derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas jāveic rekultivācijas darbi. Rekultivācijas mērķis ir nodrošināt pilnvērtīgu ieguves vietas turpmāku izmantošanu pēc derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas, novērst draudus cilvēku veselībai un dzīvībai un apkārtējai videi, kā arī sekmēt ieguves vietas iekļaušanos ainavā. Rekultivāciju var veikt vienlaikus ar derīgo izrakteņu ieguvi. Rekultivācija jāuzsāk gada laikā pēc derīgo izrakteņu ieguves pabeigšanas. Ja rekultivācijas veids atšķiras no projektā paredzētā, pirms rekultivācijas uzsākšanas derīgo izrakteņu ieguvējs vietējās pašvaldības būvvaldē iesniedz rekultivācijas metu (brīvas formas pirmsprojekta materiālu, kas uzskatāmi ilustrē rekultivācijas ieceri). Ja rekultivācijas sastāvā paredzēti būvdarbi, tos saskaņo atbilstoši būvniecību regulējošos normatīvajos aktos minētajiem nosacījumiem.

Kūdras ieguves vietas rekultivē:

- veicot renaturalizāciju (pūrvam raksturīgās vides atjaunošanu);
- sagatavojot izmantošanai lauksaimniecībā, piemēram, izveidojot ogulāju vai mētrāju audzēšanas laukus;
- sagatavojot izmantošanai mežsaimniecībā;
- izveidojot ūdenstilpes;
- sagatavojot rekreācijai;
- sagatavojot izmantošanai citā veidā.

Pabeigtos rekultivācijas darbus pieņem būvvaldes izveidota komisija, kuras sastāvā ir dienesta, attiecīgās pašvaldības, zemes īpašnieka un derīgo izrakteņu ieguvēja pārstāvji. Ja rekultivācija nesatur būvdarbus, tos pieņem ar darbu pieņemšanas aktu.

3.3. Zemes pārvaldības likums

Zemes pārvaldības likums²⁰ nosaka, ka zemes izmantošanā un aizsardzībā ievēro šādus nosacījumus:

- zemes izmantotājs veic darbības, lai saglabātu zemes un augsnes kvalitāti un novērstu tās degradāciju;
- teritorijas, kurās konstatētas augsnes degradācijas pazīmes, ir izmantojamas tā, lai ierobežotu turpmāku augsnes degradāciju un nodrošinātu augsnes auglības saglabāšanu;
- ja zemes lietošanas kategorijas maiņa tiek ierosināta attiecībā uz meliorēto zemi, Meliorācijas likumā noteiktajos gadījumos tehniskos noteikumus meliorētajā zemē veicamajām darbībām izdod par meliorāciju atbildīgā institūcija.

Organisko augšņu nosusināšanas rezultātā augsnes var tikt degradētas. Piemēram, izmantojot organiskās augsnes lauksaimniecībā, kad tās tiek drenētas un uzartas vai uz tām tiek ganīti lopi, notiek augsnes sablīvēšanās un virsmas pazemināšanās. Savukārt nerekultivējot izstrādātus kūdras

¹⁹ <https://likumi.lv/doc.php?id=251021>

²⁰ <https://likumi.lv/doc.php?id=270317>

ieguves laukus, augsnei samazinās auglība vai augsnes virskārta pat mineralizējas. Šāda zemes apsaimniekošana ir pretrunā ar Zemes apsaimniekošanas likumu.

3.4. Ietekmes uz vidi novērtējums

Gan lai atjaunotu un apsaimniekotu biotopus, gan lai ierīkotu paludikultūru laukus, ir nepieciešama ne tikai rūpīga plānošana, bet arī sākotnējais ietekmes uz vidi novērtējums, kas veikts atbilstoši normatīvajiem aktiem. Daudzos gadījumos pirms biotopu atjaunošanas būtu jāsaņem ekspertu novērtējums, jāizstrādā būvprojekts un jāsaņem atļaujas. Ir nepieciešams novērtēt, vai ierosinātā darbība radīs kādas negatīvas izmaiņas, kas var būtiski ietekmēt cilvēku veselību un drošību, ainavu, kultūras un dabas mantojumu, kā arī citus biotopus vai sugas. Likums "Par ietekmes uz vidi novērtējumu"²¹ ir piemērojams darbībām, kas atbilst konkrētiem kritērijiem, saskaņā ar kuriem var novērtēt paredzētās darbības ietekmi uz vidi, īpaši, ja tā tiek realizēta aizsargājamās dabas teritorijās, mikroliegumos, starptautiskas nozīmes mitrājos, Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes aizsargjoslā, virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās un var ietekmēt aizsargājamās sugas, to biotopus un aizsargājamās biotopus.

Likums "Par ietekmes uz vidi novērtējumu" paredz veikt paredzētās darbības novērtējumu; sākotnējais ietekmes novērtējums nepieciešams par darbībām, kas var būtiski ietekmēt Natura 2000 teritoriju. Sākotnējo ietekmes izvērtējumu veic Valsts Vides Dienests. Sākotnējais ietekmes novērtējums ir nepieciešams lauksaimniecības zemes izmantošanas kategorijas maiņai (>50 ha); jaunu drenāžas un apūdeņošanas sistēmu būvniecībai (ja zemes platība >100 ha); esošo drenāžas vai apūdeņošanas sistēmu rekonstrukcijai (ja zemes platība >500 ha); apmežošanai un atmežošanai (ja zemes platība >50 ha). Plānojot biotopu atjaunošanas darbības mežā vai mežā, kas ir saistītas ar hidroloģiskā režīma maiņu un kuru īstenošana var izraisīt būtiskas izmaiņas, jāveic sākotnējais ietekmes novērtējums.

Ja sākotnējā ietekmes novērtējumā ir norādīts, ka darbība var būtiski ietekmēt Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (Natura 2000), tad ietekmes novērtējums uz Natura 2000 teritoriju tiek veikts saskaņā ar Ministru kabineta noteikumos Nr.300 "Kārtība, kādā novērtējama ietekme uz Eiropas nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*)"²²paredzēto kārtību.

Ja saskaņā ar sākotnējo ietekmes novērtējumu biotopu atjaunošanai ir nepieciešama ietekmes uz vidi novērtējuma procedūra (piemēram, purva biotopa atjaunošana, kas saistīta ar būtisku hidroloģiskā režīma maiņu un iespējamo ietekmi uz blakusesošajām teritorijām), Valsts Vides Dienests nosūta atbildīgajai iestādei sagatavoto paziņojumu, lai sniegtu atzinumu par ietekmes uz vidi novērtējuma atbilstību vai neatbilstību. Jāatzīst, ka lēmums pieņemšana var ilgt vismaz 130 dienas, kas tiks pavadītas, sagatavojot programmu, un paziņojumu par ietekmi uz vidi (vēl jāpierēķina laiks ziņojuma par ietekmes uz vidi novērtējumu sagatavošanai).

Ja, saskaņā ar sākotnējā ietekmes novērtējuma rezultātiem paredzētajai darbībai nav nepieciešams ietekmes uz vidi novērtējums, Valsts Vides Dienests izsniedz tehniskos noteikumus katrai konkrētai

²¹ <https://likumi.lv/doc.php?id=51522>

²² <https://likumi.lv/ta/id/229146-kartiba-kada-novertejama-ietekme-uz-eiropas-nozimes-ipasi-aizsargajamo-dabas-teritoriju-natura-2000->

darbībai. Paredzams, ka, lai audzētu paludikultūras iepriekš nosusinātās lauksaimniecības, mežsaimniecības teritorijās vai izstrādātos kūdras ieguves laukos, būs nepieciešams arī ietekmes uz vidi novērtējums.

4. Lauksaimniecības politika

Finansiālo atbalstu lauksaimniecības nozarei var iedalīt trīs galvenajās grupās:

1. **(ES un valsts) tiešie maksājumi**, tostarp vienotā platībmaksājuma shēma (VPMS), papildu valsts tiešie maksājumi, ko kopš 2013. gada sauc par pārejas posma valsts atbalstu, un dažādas īpašās atbalsta shēmas, kas ieviestas, lai atbalstītu lauksaimniecību – KLP 1. pīlārs. VPMS un īpašo shēmu finansējuma avots ir Eiropas Lauksaimniecības garantiju fonds (ELGF). Latvijas tiešo maksājumu piešķirums 2014. -2020. gadam sasniedz aptuveni 1,5 miljardus eiro. Papildu valsts tiešie maksājumi tika finansēti no valsts budžeta.
2. **Atbalsta maksājumi lauku attīstībai** vai KLP 2. pīlārs, Lauku attīstības programma 2007. –2013. gadam (RDP 2007. –2013. gadam) (finansēts no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA) un valsts budžeta).
3. **Valsts atbalsta maksājumi** (valsts subsīdijas); finansējuma avots ir valsts budžets.

Latvijā, tāpat kā visā ES, lauksaimnieki ir pakļauti tā sauktajiem “zaļināšanas” noteikumiem, kas izstrādāti, lai nodrošinātu, ka lauki tiek apsaimniekoti ilgtspējīgā veidā, dotu ieguldījumu ES centienos novērst klimata pārmaiņas, novērstu bioloģiskās daudzveidības samazināšanos un saglabātu augsnes kvalitāti. Saskaņā ar šo sistēmu 30% no tiešo maksājumu piešķiruma, ko maksā par hektāru, ir saistīti ar trim videi draudzīgām lauksaimniecības metodēm: kultūru dažādošana, ilggadīgo zālāju saglabāšana un 5% aramzemes atvēršana videi draudzīgiem pasākumiem (tā sauktās “ekoloģiski nozīmīgas platības”).

Latvijas iestādes ir arī nolēmušas piešķirt 15% no tiešo maksājumu piešķiruma brīvprātīgajam saistītajam atbalstam, t. i., saistot maksājumus, ne tikai ar hektāru skaitu, kuros audzē, bet arī ar konkrētiem produktiem vai procesiem, šajā gadījumā piena govīs, piena kazas, liellopi, aitas, cietes kartupeļi, sertificētas zāles un lopbarības kultūru sēklas, sēklas kartupeļi, labības, pavasara rapša un rīša sertificētas sēklas, dārzeņi, augļi un ogas, proteīnaugi un mieži.

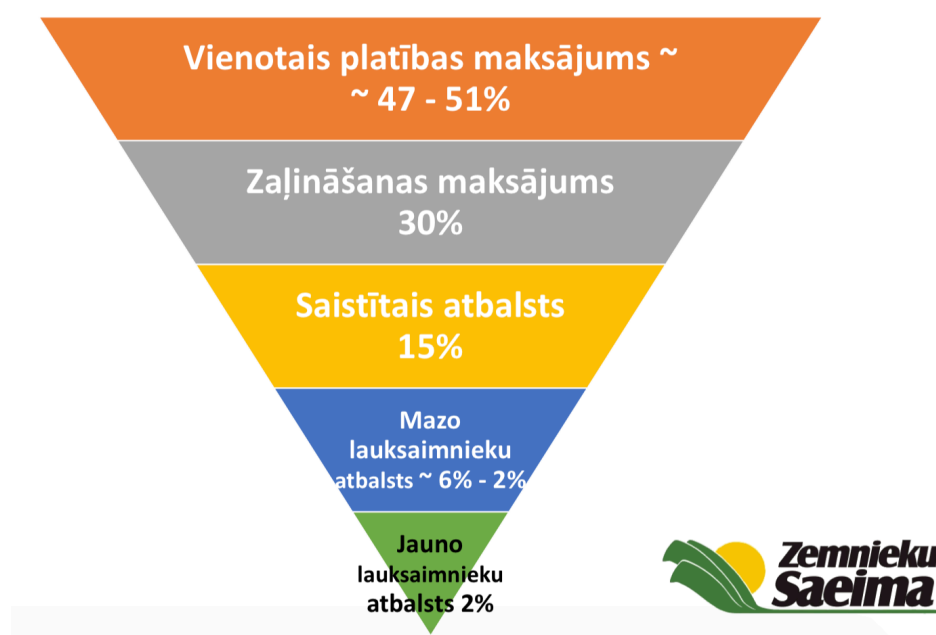
Lai nodrošinātu taisnīgāku tiešo maksājumu sadali starp lauksaimniekiem, Latvijas iestādes ir izvēlējušās arī piemērot maksājumu samazinājumu 5% apmērā par visām summām, kas pārsniedz 150 000 eiro uz vienu saimniecību, jo īpaši par labu mazākām saimniecībām. Latvija piemēro arī mazo lauksaimnieku shēmu – vienkāršotu atbalsta sistēmu vismazākajiem saņēmējiem, kas aizstāj jebkuru citu tiešo maksājumu veidu attiecīgajiem lauksaimniekiem. Saskaņā ar šo shēmu lauksaimnieki saņem vienreizēju maksājumu 500 eiro apmērā. Savukārt lauksaimnieki, kas izmanto šīs shēmas priekšrocības, ir atbrīvoti no savstarpējās atbilstības (t. i., videi draudzīgas lauksaimniecības noteikumiem) un no videi draudzīgiem noteikumiem. Lielākā daļa finansējuma tiks piešķirta ieguldījumiem fiziskajos aktīvos, atbalstam apgabaliem, kuros ir dabas ierobežojumi, bioloģiskajai lauksaimniecībai un pamatpakalpojumiem, kā arī ciematu atjaunošanai lauku apvidos.

4.1. KLP 1. pīlārs – tiešie maksājumi lauksaimniekiem

Tiešie maksājumi ir ikgadējs finansiāls atbalsts lauksaimniekiem. Jebkurai fiziskai vai juridiskai personai ir tiesības pieprasīt finansiālu palīdzību no valsts un Eiropas Savienības, ko var saņemt par katru lauksaimniecības zemes hektāru²³.

Lauksaimnieks var saņemt šādus Eiropas Savienības tiešos maksājumus (3. att.):

- vienoto platībmaksājumu;
- maksājumus par klimatam un videi labvēlīgu lauksaimniecības praksi (zaļināšana);
- maksājumus jaunajiem lauksaimniekiem;
- maksājumu saskaņā ar mazo lauksaimnieku atbalsta shēmu;
- brīvprātīgo saistīto atbalstu piena govīm, kazām, liellopiem, aitām, proteīnaugiem, cietes kartupeļiem, sēklas kartupeļiem, lopbarības kultūrām, sertificētām graudaugu sēklām, miežiem, vasaras rapsim un vasaras ripsim, dārzeņiem, augļiem un ogām.

3.attēls. Tiešo maksājumu struktūra Latvijā, sākot no 2015.gadu²⁴

Platību maksājumus veido divu veidu maksājumi – **vienotais platību maksājums** (VPM) un maksājums par klimatam un videi labvēlīgu lauksaimniecības praksi jeb **zaļināšanu**.

4.1.1. Vienotie platībmaksājumi

Organisko augšņu grupā no 163 926 ha tikai 93 200 ha jeb 56,9% ir pieteikti vienotiem platībmaksājumiem. Tas nozīmē, ka šī platība ir lauksaimniecības zeme un to izmanto saskaņā ar lauksaimniecības zemju izmantošanas noteikumiem. Vēl 34 741 ha jeb 21,2% tiek kultivēti, lai gan

²³ <http://www.lad.gov.lv/lv/klientiem/ka-sanemt-atbalstu/platibu-maksajumi/>

²⁴ <http://zemniekusaeima.lv/wp-content/uploads/2014/10/Tiesmaksajumi-zalinasa-valsts-atbalsts-lauksaimniekiem.pdf>

atbalsts nav pieprasīts. Šo zemi var arī uzskatīt par lauksaimniecības vajadzībām izmantotu vai izmantotu bez papildu ieguldījumiem²⁵.

Tiesiskais pamats	Noteikumi tiešmaksājumu piešķiršanai Latvijā ir noteikti 2015. gadā 10. martā labotajos MK noteikumos Nr.126 "Tiešo maksājumu piešķiršanas kārtība lauksaimniekiem" ²⁶ .
Galvenās prasības	<p>Minimālās prasības, lai saņemtu platībmaksājumus:</p> <p>Lauksaimniekam tiešos maksājumus par platībām piešķir par lauksaimniecības zemi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kas ir lauksaimnieka īpašumā vai tiesiskajā valdījumā (lietošanā) kārtējā gada 15. jūnijā; • ja atbalstam pieteiktā saimniecības atbalsttiesīgā lauksaimniecības zemes kopējā platība ir vismaz viens hektārs <p>Minimālais lauksaimniecības zemes gabala lielums, par kuru var iesniegt iesniegumu tiešo maksājumu saņemšanai par platībām, ir 0,3 ha.</p> <p>Lauksaimniecības zemes gabals ir vienlaidu lauksaimniecības zemes platība:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ko aizņem ilggadīgie zālāji vai aramzemē sēti zālāji un kas atbilst regulas Nr. 1307/2013 36. panta 2. punktā minētajām prasībām, un ko no 2016. gada ir deklarējis viens lauksaimnieks, piesakoties mazo lauksaimnieku atbalsta shēmas maksājumam; • ko aizņem ilggadīgie stādījumi vai aramzeme, izņemot aramzemē sētos zālājus, un platība, kuru aizņem kaņepes un kas atbilst regulas Nr. 1307/201336. panta 2. punktā minētajām prasībām, un ko no 2016. gada ir deklarējis viens lauksaimnieks, piesakoties mazo lauksaimnieku atbalsta shēmas maksājumam; • ko aizņem dārzeņu kultūraugu sugas, par kurām piešķirams brīvprātīgs saistītais atbalsts saskaņā ar šo noteikumu 2.15. apakšpunktu, ja katra suga aizņem mazāk par 0,3 ha un saimniecības kopējā aramzemes platība ir mazāka nekā 10 ha; • ko aizņem augļu koku un ogulāju (izņemot zemenes) kultūraugu sugas, par kurām piešķirams brīvprātīgs saistītais atbalsts saskaņā ar šo noteikumu 2.16. apakšpunktu, ja katra suga aizņem mazāk par 0,3 ha; • ko pieteicis viens lauksaimnieks un ko atbilstoši šo noteikumu 2. pielikumam aizņem ne vairāk kā viens kultūraugs vai kam ir ne vairāk kā viens zemes izmantošanas veids. Šis nosacījums attiecas arī uz kaņepju platību, kuru no 2016. gada ir deklarējis viens lauksaimnieks, piesakoties mazo lauksaimnieku atbalsta shēmas maksājumam. <p>Pēc Lauku atbalsta dienesta pieprasījuma lauksaimniekam jāapliecina, ka lauksaimniecības zemes platība, kas kārtējā gada 15. jūnijā pieteikta atbalstam, ir tā likumīgā valdījumā (lietošanā), ja vien tas jau nav apliecināts ar ierakstu zemesgrāmatā.</p>

²⁵ The study "Assessment of the contribution of organic soils in agriculture - multifactor impact assessment of effective land-use solutions in Latvia" ("Organisko augšņu devuma novērtējums Latvijas lauksaimniecībā – daudzfaktoru ietekmes izvērtējums efektīvas zemes izmantošanas risinājumu piedāvājumā") Interreg project "BIO4ECO", Latvia University of Life Sciences and Technologies, 2017 (in Latvian)

²⁶ <https://likumi.lv/doc.php?id=273050>

	Lauksaimnieks, kura īpašumā vai likumīgajā valdījumā (lietošanā) ir lauksaimniecības zemes platība, kas ir mazāka par vienu hektāru, atbalstu nesaņem, ja piešķiramo tiešo maksājumu kopsumma ir mazāka par 100 eiro.																
Ietekme	<p>Prasības, kas ietekmē paludikultūras</p> <p>Daži punkti noteikumos ir saistīti ar paludikultūrām:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tiešo maksājumu platību atbalstu nepiešķir par lauksaimniecības zemi, ja tajā aug vilkvālītes vai tā ir mitrzeme, kas laikposmā no 15. maija līdz 15. septembrim ir klāta ar ūdeni ilgāk nekā četras nedēļas pēc kārtas. • tiešos maksājumus var saņemt par īscirtmeta atvasāju platībām, ja: <ul style="list-style-type: none"> - tiek stādītas un audzētas viena vecuma īscirtmeta atvasāju sugas: apse, kārklis un baltalksnis; - ievēro 5 gadu maksimālo cirtes aprites laiku; - platībās nav reģistrētas vai no jauna izveidotas meliorācijas sistēmas (pēc 2011. gada 1. jūlija); <table border="1" data-bbox="507 831 1409 1137"> <thead> <tr> <th>Īscirtmeta atvasāji:</th> <th>ha</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>• apse (<i>Populus spp.</i>)</td> <td>250,84</td> </tr> <tr> <td>• kārkli (<i>Salix spp.</i>)</td> <td>431,55</td> </tr> <tr> <td>• baltalksnis (<i>Alnus incana</i>)</td> <td>17,96</td> </tr> <tr> <td>miežabrālis</td> <td>251,47</td> </tr> <tr> <td>+</td> <td></td> </tr> <tr> <td>mellenes</td> <td>302,17</td> </tr> <tr> <td>dzērvenes</td> <td>172,13</td> </tr> </tbody> </table> <p><i>Avots: RSS dati par vienoto platībmaksājumu pieteikumiem 2018. gadā</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • atbilstoši regulai Nr.1307/2013, aramzemē sēti zālāji un ilggadīgie zālāji ir uzturēti ganīšanai piemērotā stāvoklī, ja tie līdz kārtējā gada 15. augustam ir noganīti vai nopļauti un pļautā zāle ir savākta neatkarīgi no tā, cik reizu pļaušana ir notikusi, izņemot [...] platību, ko aizņem enerģijas ieguvei audzēta klūdziņprosa un miežabrālis, kuru ziedēšanas fāze ir sasniegta iepriekšējā gadā, ja šī platība ir nopļauta un novākta līdz kārtējā gada 1. maijam. 	Īscirtmeta atvasāji:	ha	• apse (<i>Populus spp.</i>)	250,84	• kārkli (<i>Salix spp.</i>)	431,55	• baltalksnis (<i>Alnus incana</i>)	17,96	miežabrālis	251,47	+		mellenes	302,17	dzērvenes	172,13
Īscirtmeta atvasāji:	ha																
• apse (<i>Populus spp.</i>)	250,84																
• kārkli (<i>Salix spp.</i>)	431,55																
• baltalksnis (<i>Alnus incana</i>)	17,96																
miežabrālis	251,47																
+																	
mellenes	302,17																
dzērvenes	172,13																
Trūkumi	<p>Dažas prasības nav paludikultūrām labvēlīgas. Lai saņemtu tiešmaksājumus, lauksaimniekam ir jā rūpējas par meliorācijas sistēmu uzturēšanu. Tāpat nevar saņemt atbalstu, ja lauksaimniecības zeme ir aizaugusi ar kokiem, latvāņiem un vilkvālītēm.</p> <p>Platībmaksājumus nevar saņemt par lauksaimniecības zemi, ja tajā aug vilkvālītes.</p>																
Iespējas	Saskaņā interviju, kurā tika iztaujāti Zemkopības ministrijas pārstāvji, vienoto platībmaksājumu piešķir par lauksaimniecībā izmantojamās zemes hektāru neatkarīgi no tajā audzētās kultūras. Līdz ar to platības, kas deklarētas atbalstam, jāatzīst par lauksaimniecības zemēm vai pat jāpārveido par lauksaimniecības zemēm, kur ilggadīgās kultūras (daudzgadīgie stādījumi ir kultūras, kas ilgstoši aug konkrētā zemes gabalā un no tiem var iegūt vairākas ražas (piemēram, augļus un ogas, zemenes utt.), tiek kultivētas vai tajās var audzēt ilggadīgos zālājus.																

	<p>Noteikumos ir noteiktas īpašas prasības kaņepju audzēšanai, tādas varētu būt arī paludikultūrām.</p> <p>Tiešos maksājumus var saņemt par ilggadīgajiem zālājiem, kas atzīti par bioloģiski vērtīgiem zālājiem vai no lauksaimnieciskās darbības atkarīgiem Eiropas Savienības nozīmes zālāju biotopiem un putnu dzīvotnēm, ja tie ir noganīti, vai nopļauti un novākti, izvēloties augsnes mitruma apstākļiem piemērotu pļaušanas tehniku, līdz kārtējā gada 15. septembrim. Paaugstinātā ūdens līmeņa dēļ paludikultūru audzēšanas vietas teritorijas piesaista putnus, tāpēc šīs teritorijas var kļūt par Eiropas Savienības nozīmes putnu dzīvotnēm, audzēt biomasu un saņemt arī tiešmaksājumus.</p>
--	---

4.1.2. Zaļināšana

Zemāk aprakstīta zaļināšanas prasības un to saistība ar paludikultūrām.

Tiesiskais pamats	Noteikumi tiešmaksājumu piešķiršanai Latvijā ir noteikta 2015. gadā 10.martā labotajos MK noteikumos Nr.126 "Tiešo maksājumu piešķiršanas kārtība lauksaimniekiem".
Galvenās prasības	<p>Saskaņā ar Eiropas Savienības (ES) regulu, no 2015. gada tika ieviests jauns Maksājums par klimatam un videi labvēlīgu lauksaimniecības praksi jeb zaļināšanas maksājums, kas ir cieši sasaistīts ar vienoto platības maksājumu (VPM).</p> <p>Lai saņemtu zaļināšanas maksājumu, saimniecībām no 2015. gada jāievēro zaļināšanas prasības, ko veido:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kultūraugu dažādošana - lauksaimniekiem, kas deklarē vairāk nekā 10 ha aramzemes atkarībā no zemnieku saimniecības lieluma, jābūt 2 vai 3 dažādām kultūrām. Kultūraugu dažādošana paredzēta augsnes kopējās kvalitātes uzlabošanai; • ekoloģiski nozīmīgu platību (ENP) izveidošana / uzturēšana - lauksaimniekiem, kas deklarē vairāk nekā 15 ha aramzemes, lai sasniegtu bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas mērķi, jādeklarē vismaz 5% šīs zemes, kas deklarēta kā ENP; • esošo ilggadīgo zālāju saglabāšana. <p>Par ekoloģiski nozīmīgām platībām tiek atzītas sekojošas platības/objekti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • papuve, • buferjoslas, • slāpekli piesaistošu kultūraugu sējumi, • vasarāji ar stiebrzāļu pasēju, • laukmales, • grupā augoši koki, koku puduri, • aizsargājami dižakmeņi, • aizsargājami dižkoki, • aizsargājamas koku alejas.

Ietekme	Zaļināšanas prasības veicina tādu lauksaimniecības metožu prasību ievērošanu, kas ir labvēlīgas klimatam un videi, labvēlīgi ietekmē augsnē esošo organisko vielu saglabāšanu, veicinot ekstensīvu lauksaimniecību.
Trūkumi	<p>Apzaļumošanas maksājuma piešķiršanas nosacījumi noteikti Ministru kabineta noteikumos Nr. 126, bet tie neietver noteikumus, ko piemēro organiskām augsnēm.</p> <p>Vairākas ekoloģiski nozīmīgas platības var attiecināt uz organisko vielu saglabāšanu augsnē, piemēram, uz zemi, kas ir papuve, laukumiem ar starpkultūrām vai zaļu segumu, kā arī uz platībām ar slāpekli saistošām kultūrām (no intervijas ar Zemkopības ministriju).</p>
Iespējas	<p>Pēc Latvijas Lauku konsultāciju centra mājas lapā pieejamās informācijas, kūdrainās un mitrās augsnēs aug arī tādi augi²⁷, kurus iespējams nākotnē varētu arī ieļaut paludikultūrām piemērotu augu sarakstā:</p> <ul style="list-style-type: none"> • timotiņš – trūdvielām bagātās minerālaugsnēs, māla augsnēs. Viena no izturīgākajām stiebrzālēm kūdras augsnē, labi pacieš mitrākas, īslaicīgi applūstošas pļavas; • niedru auzene – pieticīga augsnes prasību ziņā, var augt mazauglīgās augsnēs. Piemērota audzēšanai mitrākās pļavās; • pļavas auzene – irdenās, trūdvielām bagātās, pietiekoši mitrās minerālaugsnēs, kā arī iekoptos, nosusinātos zāļu purvos; • pļavas skarene – irdenās trūdvielām bagātās smilšmāla, mālsmilts un smilts augsnēs. Labi aug arī kūdras augsnēs, pacieš applūšanu; • sarkanā auzene – gan sausās smilšainās augsnēs, kas ir skābākas, gan mitrās un kūdrainās augsnēs, ar audzēt arī kūdras augsnēs un vietās kas pakļautas ūdens erozijai. <p>Ja ilggadīgo zālāju platības samazināsies zem 2012. gada līmeņa, lauksaimniekam būs pienākums uzartos ilggadīgos zālājus pārvērst atkal par ilggadīgiem zālājiem. Tas nozīmē, ka vērtīga lauksaimniecības zeme var tikt pārvērsta zālājos (saimniecībām, kurās deklarētā aramzemes platība 2015. gadā būs lielāka par 15 ha, ENP jāatbilst 5% no deklarētās saimniecības aramzemes), tajā pat laikā, 20 128 ha (jeb 12,2%) lauksaimniecības zemju ir aizaugušas. Paludikultūru lauki varētu tikt definēti kā ekoloģiski nozīmīgas platības, tādejādi ļaujot daudz auglīgākas augsnes izmantot citiem mērķiem.</p>

4.1.3. Savstarpējās atbilstības prasības

Savstarpējā atbilstība (SA) ir saikne starp atbalsta saņemšanu un atbilstību citos normatīvos aktos jau iepriekš noteiktām prasībām vides, sabiedrības, dzīvnieku un augu veselības un dzīvnieku labturības jomā.

²⁷ <https://likumi.lv/ta/id/273050#piel9> look for "9.pielikums.

Lai saņemtu atbalsta maksājumus pilnā apmērā, lauksaimniekam ir pienākums ievērot:

- laba lauksaimniecības un vides stāvokļa (LLVN) nosacījumus;
- obligātās apsaimniekošanas prasības (OAP).

Savstarpējās atbilstības prasības ir jāievēro lauksaimniekiem, kuri apsaimnieko lauksaimniecības zemi un pretendē uz ES tiešajiem maksājumiem un Lauku attīstības programmas platību maksājumiem. Savstarpējā atbilstība aptver ievērojamo skaitu prasības dažādās jomās, tomēr lauksaimniekam šīs prasības būtu jāievēro arī tad, ja tas nepieteiktos atbalsta maksājumiem, šīs visas prasības ir jau iekļautas ES un Latvijas normatīvajos aktos (no intervijas ar ZM pārstāvjiem).

Laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumu (Good Agricultural and Environmental Conditions – GAEC) 6.standarts ES KLP horizontālajā regulā²⁸ ir definēts šādi: “Augsnes organisko vielu līmeņa uzturēšana, izmantojot piemērotu praksi, tostarp aramzemes rugāju dedzināšanas aizliegums”, šis standarts kā atsevišķas augsnes kategorijas neietver organiskās augsnes. Latvijā GAEC ir definēts Ministru kabineta noteikumu Nr. 76, kas pieņemti 2015. gada 10. martā 126. pantā “Tiešo maksājumu piešķiršanas kārtība lauksaimniekiem”. Prasība kopt meliorācijas sistēmas arī organiskajās augsnēs, var negatīvi ietekmēt paludikultūras:

lauksaimniecības zemē kopj savā atbildībā esošo meliorācijas sistēmu, nodrošinot tās darbību, saglabāšanu un zemes mitruma režīma regulēšanu:

- ūdensnoteku un novadgrāvju gultnēs vismaz viena metra platumā novāc kokus un krūmus, to atvases nopļauj vismaz vienu reizi divos gados, izvāc grunts ieskalojumus, sadzīves atkritumus, kritušus kokus, piesērējumus un bebru aizsprostojumus, kas traucē ūdens plūsmu gultnē;
- drenu sistēmā drenu akas nosedz ar vāku, iztīra drenu akas piesērējumu, kā arī drenu kolektoru iztekas no sanesumiem un novāc kokaugus ap drenu kolektoru iztekām vismaz piecu metru attālumā uz katru pusi no iztekas.

Organisko augšņu nosusināšana ir tiešā veidā pretrunā ar GAEC, jo tā veicina organiskās augsnes sablīvēšanos, oksidāciju, mineralizēšanos - notiek augsnes erozija, tā zaudē struktūru, organiskās vielas netiek saglabātas augsnē.

4.1.4. Brīvprātīgs saistītais atbalsts

Brīvprātīgs saistītais atbalsts (BSA) ir ar ražošanu saistīts atbalsts ar mērķi saglabāt ražošanu nozarēs, kas saskaras ar grūtībām. No 2015. gada Latvijā tiek piemēroti BSA par:

- slaucamām govīm;
- liellopiem;
- kazām;
- aitām;
- proteīnaugiem;
- cietes kartupeļiem;
- sertificētas sēklas kartupeļiem;
- **sertificētām stiebrzāļu un lopbarības augu sēklām;**

²⁸Regulation (EU) No 1306/2013 of the European Parliament and of the Council on the financing, management and monitoring of the common agricultural policy and repealing Council Regulations (EEC) No 352/78, (EC) No 165/94, (EC) No 2799/98, (EC) No 814/2000, (EC) No 1290/2005 and (EC) No 485/2008

- sertificētu labības sēklu;
- miežiem;
- vasaras rapsi un vasaras ripsi;
- dārzeniem;
- augļiem un ogām.

Brīvprātīgu saistīto atbalstu par sertificētu stiebrzāļu un lopbarības augu sēklām var saņemt, ja attiecīgajā platībā tiek audzēts pļavas timotiņš, pļavas auzene, hibrīdā airene, daudziedu viengadīgā airene, sarkanā auzene, ganību airene, niedru auzene, pļavas skarene, kamolzāle, auzeņairene, sarkanais āboliņš, baltais āboliņš, austrumu galega, lucerna, bastarda āboliņš, facēlija, ragainie vanagnadziņi, zirņi, vīķi, lauka pupas vai lupīna (saldā jeb dzeltenā, baltā vai šaurlapu).

4.2. KLP 2. pīlārs – lauku attīstības politika

Atbalsts lauku attīstībai ir Kopējās lauksaimniecības politikas otrais pīlārs. Tā nodrošina dalībvalstīm ES finansējuma piešķirumu, lai tās varētu pārvaldīt valsts vai reģionālajā līmenī daudzgadu līdzfinansētās programmas. Kopumā visās 28 dalībvalstīs ir paredzētas 118 programmas. Jaunā Lauku attīstības regula laikposmam no 2014. līdz 2020. gadam attiecas uz sešām ekonomikas, vides un sociālajām prioritātēm. Programmās noteikti skaidri mērķi, kas jāsasniež. Lai labāk koordinētu darbības un maksimāli palielinātu sinerģiju ar citiem Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem (ESIF), ar katru dalībvalsti ir panākta vienošanās par partnerības nolīgumu.

Lauku attīstības programmas (LAP) pasākumi pamatojas uz plānošanas jomas padziļinātu analīzi un tādu pasākumu izvēli, kas paredzēti, lai palīdzētu lauksaimniekiem modernizēt lauku saimniecības un kļūt konkurētspējīgākiem, aizsargātu vidi un sekmētu lauksaimniecisko un nelauksaimniecisko darbību dažādošanu, kā arī veicinātu lauku kopienu dzīvotspēju. Lai gan Lauku attīstības programma paredz aktivitātes, kas mazina klimata pārmaiņas un mazina SEG emisijas, tikai neliels skaits aktivitāšu to arī veicina. Vēl mazāk ir aktivitāšu un atbalsta, kas veicinātu paludikultūru audzēšanu.

Atbalstu lauku attīstībai – vides, klimata un lauku ainavas uzlabošanai – piešķir šādiem pasākumiem (turpmāk – pasākumi):

1. "Agrovide un klimats", kas ietver šādas aktivitātes:
  - bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos;
  - vidi saudzējošu metožu pielietošana dārzkopībā;
  - rugāju lauks ziemas periodā;
  - saudzējošas vides izveide, audzējot augus nektāra ieguvei.
2. "Bioloģiskā lauksaimniecība", kas ietver šādas aktivitātes:
  - maksājums, lai pārietu uz bioloģiskās lauksaimniecības praksi un metodēm";
  - maksājums, lai saglabātu bioloģiskās lauksaimniecības praksi un metodes";
3. "Natura 2000 un Ūdens pamatdirektīvas maksājumi" aktivitātei "Kompensācijas maksājums par Natura 2000 meža teritorijām";
4. "Maksājumi apgabaliem, kuros ir dabas vai citi specifiski ierobežojumi", kas ietver šādas aktivitātes:
  - kompensācijas maksājums par citiem apgabaliem, kuros ir ievērojami dabas ierobežojumi";

- kompensācijas maksājums par citiem apgabaliem, kurus ietekmē specifiski ierobežojumi".
-

4.2.1. Videi draudzīgu metožu pielietošana lauksaimniecībā

Tiesiskais pamats	MK noteikumi Nr. 171 pieņemti 2015. gada 7. aprīlī "Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanu, administrēšanu un uzraudzību vides, klimata un lauku ainavas uzlabošanai 2014.–2020. gada plānošanas periodā"
Galvenās prasības	<p>Aktivitātes "Vidi saudzējošu metožu pielietošana dārzkopībā" atbalsttiesīgā platība saskaņā ar regulas Nr. 1305/2013 28. panta 2. punktu ir lauksaimniecības platība, kas ietver:</p> <ul style="list-style-type: none"> • lauksaimniecības zemi, kurā tiek audzētas ābeles, bumbieres, saldie un skābie ķirši, plūmes, krūmmellenes (mellenes, zilenes), lielogu dzērvenes, kā arī citi augļu koki, ogulāji un ilggadīgie stādījumi, no kā iegūst ēdamus augļus, kā arī zemenes, kartupeļi vai dažādi dārzeņi (izņemot lopbarībai paredzētos kāpostus, zirņus, pupas vai kukurūzu); • augsto sūnu purvu vai izstrādātu kūdras purvu platību, kura tiek izmantota lauksaimniecībā augļu un ogu dārzu ierīkošanai un kurā audzē krūmmellenes (mellenes, zilenes), lielogu dzērvenes, zilenes, avenes vai kazenes. <p>Atbalsta pretendents saskaņā ar regulas Nr. 1305/2013 28. panta 2. punktu ir lauksaimnieks, kas veic lauksaimniecisko darbību, izmantojot vidi saudzējošas dārzkopības metodes, atbilstoši lauksaimniecības produktu integrētās audzēšanas vispārīgajām prasībām, kas noteiktas normatīvajos aktos par lauksaimniecības produktu integrētās audzēšanas, uzglabāšanas, marķēšanas un kontroles kārtību.</p> <p>Atbalsta apmērs par vienu hektāru atbalsttiesīgās platības, kurā ievēroti visi atbalsta saņemšanas nosacījumi, ir 364 eiro – par ābeļu, bumbieru, saldo un skābo ķiršu, plūmju, melleņu (krūmmelleņu, zīleņu) vai lielogu dzērveņu platību.</p>
Ietekme	Noteikumi var labvēlīgi ietekmēt paludikultūru ieviešanu, jo paredz atbalstu arī izstrādātu purvu izmantošanai.
Trūkumi	Atbalstāmo augu sarakstā nav paludikultūru augi.
Iespējas	Noteikumos ir atbalstīta arī augstā purva izmantošana, kas ļautu audzēt sūnas. Noteikumos jāiekļauj paludikultūru augi.

4.2.2. Ieguldījumi materiālajos aktīvos

Tiesiskais pamats	Kārtība, kādā piešķir valsts un Eiropas Savienības atbalstu atklātu projektu konkursu veidā pasākumam "Ieguldījumi materiālajos aktīvos" MK Noteikumi Nr.600
Galvenās prasības	Pasākuma "Ieguldījumi materiālajos aktīvos" apakšpasākumu mērķi saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes (ES) 2013. gada 17. decembra Regulas (EK) Nr. 1305/2013 par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA) un

	<p>ar ko atceļ Padomes regulu (EK) Nr. 1698/2005 (turpmāk – Regula Nr. 1305/2013) 4. pantu ir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • atbalstīt lauku saimniecības, lai uzlabotu to ekonomiskās darbības rādītājus un konkurētspēju, kā arī veicināt kooperācijas attīstību, nodrošinot dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu un atbalstot pret klimata pārmaiņām noturīgu ekonomiku; • paaugstināt lauksaimniecības produktu pārstrādes efektivitāti un palielināt produktu pievienoto vērtību, veicinot konkurētspējīgas kooperācijas attīstību un ilgtspējīgas lauksaimnieciskās ražošanas attīstību un inovāciju ieviešanu uzņēmumos; • uzlabot infrastruktūru, kas attiecas uz lauksaimniecības attīstību, meža ražības paaugstināšanu, audzes veselības un kokmateriālu kvalitātes uzlabošanu, saglabājot un uzlabojot meža ilgtermiņa ieguldījumu globālajā oglekļa apritē, uzturot bioloģisko daudzveidību un nodrošinot klimata pārmaiņu mazināšanu, kā arī lauksaimniecības un mežsaimniecības nozares konkurētspējas paaugstināšanu.
Ietekme	<p>Apakšpasākuma mērķis ir atbalstīt lauku saimniecības, lai uzlabotu to ekonomiskās darbības rādītājus un konkurētspēju, kā arī veicināt kooperācijas attīstību, nodrošinot dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu un atbalstot pret klimata pārmaiņām noturīgu ekonomiku.</p>
Trūkumi	<p>Viens no atbalstāmajiem pasākumiem, kas var negatīvi ietekmēt paludikultūras, ir meliorācijas sistēmu atjaunošana vai pārbūve. LAP ir aprakstīta meliorācijas sistēmu nozīme: “Meliorācijas sistēmu pārbūvei un atjaunošanai ir svarīga loma ne tikai labvēlīgu nosacījumu saglabāšanai saimnieciskās darbības īstenošanai, bet arī preventīvs raksturs attiecībā uz mežaudžu bojājumu mazināšanu (katru gadu ap 300 hektāru mežaudžu iet bojā ūdens ietekmes rezultātā.²⁹ Saskaņā ar zinātnieku pētījumiem, meliorācijas sistēmas ir veicinājušas mežaudžu dažādību un noturību pret ārējiem faktoriem (P.Zālītis Mežs un ūdens, Salaspils, 2012). Meliorācijas sistēmu pārbūve, atjaunošana nodrošina, ka oglekļa piesaiste nesamazinās, saglabājot augu veģetācijai normālu mitruma režīmu augsnē. Līdz ar to augu augšanas rezultātā notiek augu gāzu apmaiņa un pastāvīga apjoma CO₂ piesaiste. Pārmitrās zemēs augu veģetācija samazinās, t.sk. CO₂ piesaiste, vai sākas augu daļu atmiršana. Tāpēc tikai labi drenētas un aerētas augsnes nodrošina oglekļa līdzsvaru, kuru nodrošina normāla augu elpošana un fotosintēze.”</p> <p>Šie apgalvojumi ir pretrunā ar citu zinātnieku pētījumiem, kas pierāda, ka kūdras/organisko augšņu nosusināšana veicina SEG emisiju izdalīšanos un augsnes degradāciju.³⁰ Pat neliela šo augšņu drenāža veicina strauju kūdras oksidāciju, tādēļ šādās teritorijās būtu jāpaaugstina ūdens līmenis, lai augsnē esošās SEG emisijas tur arī paliktu.³¹</p>
Iespējas	<p>Noteikumi arī definē, kas ir inovācija: inovācija šo noteikumu izpratnē ir jauna produkta ieviešana ražošanā, kas veicina jaunas tirgus nišas izveidošanos, Latvijā līdz šim neražotu produktu ražošanas uzsākšana, zinātniskās, tehniskās vai citas jomas idejas</p>

²⁹ [CSB data](#)

³⁰ Joosten, H. (2010). The Global Peatland CO₂ Picture: Peatland Status and Drainage and Related Emissions in All Countries of the World; Greifswald University: Greifswald, Germany.

³¹ <https://pub.epsilon.slu.se/14284/1/norberg | 170427.pdf>

	izstrādes un tehnoloģijas ieviešana ražošanas procesā tirgū pieprasīta konkurētspējīga produkta ražošanai. Saskaņā ar šiem noteikumiem, dažu paludikultūru augu (sfagnu, vilkvāļīšu) audzēšana un tālāka izmantošana Latvijā ir inovācija.
--	--

4.2.3. Ieguldījumi meža platību paplašināšanā un mežu dzīvotspējas uzlabošanā

Tiesiskais pamats	MK noteikumi Nr.455 "Kārtība, kādā piešķir, administrē un uzrauga valsts un Eiropas Savienības atbalstu pasākuma "Ieguldījumi meža platību paplašināšanā un mežu dzīvotspējas uzlabošanā" īstenošanai"
Galvenās prasības	<p>Noteikumi nosaka kārtību, kādā piešķir, administrē un uzrauga valsts un Eiropas Savienības atbalstu šādiem pasākuma "Ieguldījumi meža platību paplašināšanā un mežu dzīvotspējas uzlabošanā" (turpmāk – pasākums) apakšpasākumiem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • "Meža ieaudzēšana"; • "Meža ugunsgrēkos un dabas katastrofās iznīcinātu mežaudžu atjaunošana"; • "Ieguldījumi meža ekosistēmu noturības un ekoloģiskās vērtības uzlabošanai". <p>Atbilstoši normatīvajiem aktiem par meža atjaunošanu, meža ieaudzēšanu un plantāciju mežiem, pretendents darbības saskaņo ar vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas dokumentiem.</p> <p>Viens pretendents plānošanas periodā var pretendēt uz atbalstu ne vairāk kā 20 hektāru platībā.</p> <p>Apakšpasākumu "Meža ieaudzēšana" īsteno:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. lauksaimniecības zemē: <ul style="list-style-type: none"> • visā zemes vienības platības kontūrā, kur auglība nav lielāka par 25 ballēm, un platības kontūrā, kur zemes auglība ir lielāka par 25 ballēm, nepārsniedzot četrus hektārus; • erozijai pakļautā lauksaimniecības zemē (E2, E3); • lauksaimniecības zemē uz kūdras augsnēm; 2. krūmājos – zemē, kas nekustamā īpašuma valsts kadastrā uzskaitīta krūmāju grupā; 3. iepriekšējos apakšpunktos neminētajā zemē, kas nekustamā īpašuma valsts kadastrā uzskaitīta pārējo zemju grupā.
Ietekme	LAP piemin vēl kādu būtisku problēmu Latvijā, kuru varētu risināt ar palidukultūru, precīzāk, melnalkšņu audzēšanu. LAP aktuālajā versijā minēts, ka lai arī līdz šim vērojama stabila tendence krājas pieaugumam, sasniedzot 631 milj. kubikmetru, šobrīd ir izveidojies salīdzinoši liels pieaugušu mežaudžu īpatsvars. Balstoties uz jaunāko informāciju par siltumnīcefekta gāzu (SEG) dinamiku, redzams, ka Latvijā SEG piesaistei ir tendence samazināties. Būtiskāk SEG piesaistes samazinājums ir zemes, zemes lietojuma maiņas un mežsaimniecības (ZIZIMM) sektorā, ko lielā mērā nosaka

	<p>mežaudžu vecumstruktūra, jo, mežam novecojot, SEG piesaistes procesi palēninās³². Prognozējams, ka šī tendence turpināsies un pēc 2020. gada sektors var radīt emisijas un pārkāpt ES LULUCF regulas bez debeta noteikumu 2030. gada Klimata un enerģētikas politikas satvara ietvaros³³. Sevišķi izteikti šī problēma var izpausties privātajos mežos, kuros ir salīdzinoši liels pieaugušu baltalkšņa atvasāju īpatsvars. Lai arī zināmu laiku šādas mežaudzes nodrošina oglekļa piesaisti, tām ir īss mūžs un meža īpašnieki bieži vien nav ieinteresēti tās apsaimniekot, tāpēc nepieciešams veicināt to aizstāšanu ar stabilākām mežaudzēm, kas dod lielāku ieguldījumu CO₂ piesaistē. Pēc VMD datiem privātajos mežos bez saimnieciskās darbības ierobežojumiem krāja baltalkšņa audzēs ir vidēji 200m³/ha, kas vēlāk sabrūk. Pārējo sugu (priede, egle, bērzs audzēs krāja sasniedz 300m³/ha un vairāk). Aizstājot atvasāju mežu (baltalksnis) ar stādītu mežu, ieguvums ir CO₂ piesaistes palielinājums vismaz par 50% ilgtermiņā.³⁴</p>
Trūkumi	<p>Atbalsts ir vērsts uz teritorijām ar zemu auglību, kas netiek izmantotas saimnieciskajā darbībā, tādējādi nodrošinot šo neizmantoto platību racionālu apsaimniekošanu. Pieteikšanās atbalstam bija mazāka, nekā sākotnēji bija plānots. Turklāt ekonomisku iemeslu dēļ pretendentu atbalsts ir mazāks, nekā plānots, jo atbalsta pieprasītājiem sākotnēji tiek prasīts ieguldīt projektā savus līdzekļus. Mežaudzes ierīkošanas izmaksas ir salīdzinoši augstas (1085 eiro/ha), kas var apgrūtināt šā apakšpasākuma īstenošanu, īpaši, ja projektu īsteno pretendenti, kuriem pieder nelielas platības.³⁵</p> <p>Apakšpasākuma ietvaros plānots vēl vairāk veicināt klimata un vides mērķu sasniegšanu, taču tikai atbalstot ģenētiski vērtīgā meža stādāmā materiāla izmantošanu, jo tas dotu lielāku mežaudzes krājumu, mežu ilgtspēju un tādā veidā veicinātu pielāgošanos klimata pārmaiņām.</p>
Iespējas	<p>Melnalkšņa stādīšana būtu labs risinājums, kas ļautu saglabāt oglekli augsnē un iegūt vērtīgu koksni teritorijās, kur priede, egle un bērzs nelabprāt aug - pamestās lauksaimniecības zemes ar zemu augsnes auglību un augstu ūdens līmeni.</p>

³² National Greenhouse Gas Inventory (1990-2012) 284.lpp.

http://cdr.eionet.europa.eu/lv/un/colqlvn8g/envu0zhea/LV_NIR_15_04_2014.pdf

³³ Regulation (EU) 2018/841 - Inclusion of greenhouse gas emissions and removals from land use, land use change and forestry in the 2030 climate and energy framework, and amending Regulation (EU) No 525/2013 and Decision No 529/2013/EU

³⁴ https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/01/33/82/Programma.pdf

³⁵ [Lauku attīstības programma](#)

Secinājumi un ieteikumi

Informācijas apkopojuma rezultātā tika secināts, ka:

1. politikas veidotāji, lauksaimnieki, zinātniskās organizācijas un citas iesaistītās puses ir jāinformē par to, kas ir paludikultūras un kādas ir priekšrocības tās audzējot;
2. ir svarīgi mainīt noteikumu, ka platībmaksājumus nevar saņemt, ja lauksaimniecības zemē aug vilkvāļītes vai tā ir mitrzeme, kas laikposmā no 15. maija līdz 15. septembrim ir klāta ar ūdeni ilgāk nekā četras nedēļas pēc kārtas;
3. lai gan lauksaimniecības kultūru sarakstā jau ir iekļauti augi, kas tiek uzskatīti par paludikultūrām kultūrām (miežabrālis), un daži augi sarakstā varētu augt arī paaugstinātos mitruma apstākļos uz organiskām augsnēm (piemēram, timotiņš), sarakstā būtu jāiekļauj arī citi paludikultūru augi, piemēram, niedres, sūnas, vilkvāļītes;
4. paludikultūru audzēšana varētu tikt iekļauta agrovides pasākumu sarakstā;
5. papildu atbalsta shēmas ir nepieciešamas, lai atbalstītu paludikultūru ieviešanu – investīcijas īpašās lauksaimniecības iekārtās, ražošanas iekārtās un lauksaimnieku zināšanu pilnveidošanā;
6. ir jāpārskata ražas novākšanas termiņi, lai dažas no paludikultūrām (piem., niedres un vilkvāļītes) varētu novākt ziemā;
7. Ir svarīgi saprast, ka organiskās augsnes ne tikai būtiski palielina SEG emisijas lauksaimniecības nozarē, bet ka tās ir jāuztver citādi kā minerālaugsnes, tāpēc lauksaimniecības zemes ir jāiedala sīkāk – minerālaugsni vai organisko augsni saturošas, un tāpat jānosaka atšķirīgi atbalsta pasākumi katrai no tām. Vienādi apsaimniekošanas pasākumi abiem augšņu tipiem nevar tikt uzskatīti par klimatam draudzīgiem.

Pielikums – Interviju saraksts

1. Intervija ar **Kristīni Sirmo** - Zemkopības ministrijas Lauksaimniecības ilgtspējīgas attīstības nodaļas vadītāju – 2018. gada 27. jūlijā.
2. Intervija ar **Andri Orlovski** - Zemkopības ministrijas Tirgus un tiešā atbalsta departamenta Tiešo maksājumu un nozares ekonomikas nodaļas vecāko referentu - 2018. gada 27. jūlijā, 4. septembrī.
3. Intervija ar **Guntu Bāru** Zemkopības ministrijas Lauku attīstības atbalsta departamenta vecāko referenti 2018. gada 11. septembrī.